

*Голові Спеціалізованої вченої ради
для присудження ступеня доктора
філософії ДФ 44.887.006
в Полтавській державній аграрній
академії д.е.н., професору Писаренку В. В.*

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Лесюк Альони Станіславовни

на тему: “Комплексний аналіз фінансового стану та прогнозування ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств” на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки” зі спеціальності 051 “Економіка”

1. Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами.

Апріорна інформаційна недостатність ринкового середовища, у поєднанні з непередбачуваністю впливу політичних, епідеміологічних, природно-кліматичних та інших чинників неринкового характеру визначають підвищені вимоги до ефективності здійснення фінансово-господарської діяльності підприємств в Україні. Середовище функціонування підприємств аграрного сектору національної економіки, в якому агреговані екологічна, соціальна та економічна складові, не потребує врахування суттєвого невизначеності кінцевого стану господарських формувань. Тому, в таких умовах, пошук шляхів повного та достовірного аналізу фінансового стану, визначення дієвих науково обґрунтованих та адаптованих до практичного застосування ідентифікаційних процедур щодо визначення ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств є одним з найактуальніших наукових завдань.

Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Полтавської державної аграрної академії і є складовою наукових досліджень за темами: “Розробити напрямки розвитку і підвищення економічної ефективності малих форм аграрного господарювання, матеріально-технічного, фінансового та інформаційно-консультаційного забезпечення” (номер державної реєстрації 0111U002781), особистий внесок авторки полягає у визначенні практичних заходів запобігання банкрутства в сільськогосподарських підприємствах; “Організаційно-економічний механізм формування конкурентоспроможності аграрних підприємств” (номер державної реєстрації 0117U003101), в якій запропоновано методичні підходи до комплексної оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств; “Розробити наукові напрямки організаційного, економічного, фінансового і соціального розвитку, управління та регулювання в агропромисловому комплексі, на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання” (номер державної реєстрації

0111U002780), в якій запропоновано методичні підходи до оцінки фінансової стійкості сільськогосподарського підприємства.

Зазначене свідчить про актуальність обрання теми дисертації, ідентифікації предметно-об'єктної сфери, мети та завдання представленою дослідження.

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Визначене дисертантом наукове завдання щодо обґрунтування теоретико-методичних засад та прикладних аспектів комплексного аналізу фінансового стану та прогнозування ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств України повністю виконано у представленому дослідженні. Автором дисертаційної роботи опрацьовано достатню кількість інформаційних джерел, наукових праць, матеріалів нормативно-правового статистичного та аналітичного характеру.

Дисертаційна робота виконана за чіткою логіко-структурною схемою досліджень, відповідністю отриманих наукових результатів поставленій меті та конкретизованим завданням дослідження.

Високий рівень проведених наукових досліджень підтверджується використанням сучасних статистико-математичних інструментів, достатньою кількістю інформативних таблиць та графічних матеріалів.

У висновках дисертаційної роботи викладено логічне узагальнення проведених досліджень, повністю відображено отримані напрацювання та окреслено напрями практичного впровадження отриманих результатів.

Дисертація є завершеним науковим дослідженням, що має теоретичне й практичне значення. Достовірність та обґрунтованість рекомендацій дисертанта підтверджується значною кількістю авторських публікацій та позитивними відгуками з виробничої апробації, що вказано у відповідних документах про впровадження.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У дисертації визначено мету дослідження, яка полягає у розвитку теоретичних, методичних й практичних питань щодо визначення комплексного аналізу фінансового стану та прогнозування ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств, а також розробці шляхів покращення фінансового стану сільськогосподарських підприємств України. Відповідно були поставлені завдання теоретико-методичного та прикладного характеру. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає підстави вказати, що загалом автором успішно вирішено завдання та досягнуто поставлену мету. Завдання співвідносяться з отриманими результатами, які містять наукову новизну.

У процесі дисертаційного дослідження автором використано загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень, зокрема,

абстрактно-логічний (при визначенні сутності, узагальненні показників комплексного аналізу фінансового стану); розрахунково-конструктивний (при розробці алгоритму розрахунку ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств); економіко-математичного моделювання та прогнозування (при оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації вартості капіталу та максимізації фінансової рентабельності; оптимізації площі посіву сільськогосподарських культур); графічний (для наочного представлення статистичного матеріалу та схематичного подання теоретичних та практичних положень роботи); логічного узагальнення тощо.

Дисертантом отримані результати, які містять елементи наукової новизни. До найбільш значущих здобутків можна віднести наступні положення:

– представлено теоретичні підходи до визначення понять “фінансовий стан підприємства”, “комплексна оцінка фінансового стану”, “фінансовий стан сільськогосподарського підприємства”, “платоспроможність”, “довгострокова платоспроможність”, “поточна платоспроможність”, “ліквідність”, “абсолютна ліквідність”, “фінансова стійкість”, що, на відміну від існуючих положень, враховують сучасні аспекти економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, а також специфіку виробництва та особливості аграрної сфери (с. 29 – 60);

– запропоновано методичні підходи до оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. На відміну від існуючих положень, виділено таку систему показників: структура і вартість джерел капіталу, що характеризують співвідношення між розділами пасиву балансу; стан капіталу, що характеризують співвідношення між розділами та статтями активу й пасиву балансу; використання капіталу, що характеризують співвідношення між розділами та статтями активу балансу (с. 61 – 65);

– запропоновано класифікацію впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, які впливають на величину дебіторської та кредиторської заборгованості. Визначено взаємозв'язок чинників виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що зовнішні чинники не залежать від фінансово-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства, внутрішні – безпосередньо залежать від фінансово-господарської діяльності сільськогосподарського підприємства (с. 136 – 138);

– запропоновано класифікацію впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на фінансові результати діяльності підприємств в Україні. На відміну від існуючих положень, враховано зовнішні чинники, які можуть мати безпосередньо прямий або опосередкований вплив на фінансово-господарські результати підприємств. Внутрішні чинники – безпосередньо впливають на фінансово-господарську діяльність підприємств. Вплив чинників відрізняється (посилюються або послаблюється) залежно від галузей національної економіки України, регіону, фінансово-господарської діяльності підприємств та форми власності (с. 172 – 173);

– запропоновано методичні підходи до комплексної оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств шляхом застосування багатofакторної моделі, що, на відміну від існуючих положень, дозволяє об'єктивно оцінити наявність, розміщення й ефективність використання наявних ресурсів сільськогосподарських підприємств та джерел їх фінансування (с. 185 – 186);

– запропоновано методичні підходи до оцінки ймовірності настання банкрутства сільськогосподарських підприємств України, що, на відміну від існуючих положень, враховує галузеву специфіку і дозволяє класифікувати суб'єкти господарювання досліджуваної галузі в залежності від схильності до банкрутства (с. 199 – 200);

– висвітлено організаційно-економічні напрями розвитку досліджуваних сільськогосподарських підприємств Полтавської області з конкретизацією сильних й слабких сторін, можливостей та загроз фінансового стану, а також виявлення внутрішньогосподарських резервів збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції за рахунок оптимального використання наявних економічних ресурсів (с. 197; 212 – 232);

– розроблено напрями оптимізації структури капіталу для досліджуваних сільськогосподарських підприємств Полтавської області за критерієм максимізації фінансової рентабельності, а також встановлено гранично допустиму ставку відсотка за кредит та оптимальне співвідношення між власним і позиковим капіталом (с. 210; с. 377; с. 211; с. 378).

4. Практична цінність результатів дисертаційної роботи.

Представлені дисертантом результати дослідження, висновки та рекомендації мають як теоретичне, так і практичне значення. Вагомість отриманих Лесюк Альоною Станіславівною наукових результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних і методичних засад та розробленні практичних рекомендацій з комплексного аналізу фінансового стану та прогнозування ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств.

Практичні рекомендації за отриманими результатами наукових досліджень рекомендовано до впровадження у діяльність Департаментом агропромислового розвитку Полтавської обласної державної адміністрації (довідка від 23.01.2020 р. № 02-57/139); ТОВ “Гарант-2005” Великобагачанського району Полтавської області (довідка від 23.02.2020 р. № 11-19/34); ТОВ “Елеватор “Чиста криниця” Новосанжарського району Полтавської області (довідка від 25.03.2020 р. № 5-10/256); ТОВ “Востокстройгаз” Новосанжарського району Полтавської області (довідка від 18.04.2020 р. № 115/19); ПП “імені Калашника” Полтавського району Полтавської області (довідка від 23.05.2020 р. № 143).

Рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, використовуються у навчальному процесі Полтавської державної аграрної академії при викладанні навчальних дисциплін: “Економіка підприємства”, “Фінансова безпека суб'єктів підприємництва”, “Фінансова санація та банкрутство підприємств” (довідка від 08.04.2020 р. № 01-02/34).

5. Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність чинним вимогам до оформлення.

Дисертаційна робота за структурою складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який налічує 275 найменувань та 137 додатків. Основний зміст викладено на 212 сторінках друкованого тексту. Робота містить 109 таблиць, 19 рисунків.

Робота написана українською мовою. Стиль дослідження відповідає вимогам оформлення дисертаційних досліджень, вирізняється науковістю, системністю, логічним та послідовним викладенням матеріалу. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їх кількість є достатньою для розкриття теми дисертації та виконання поставленої мети.

Кожен з розділів та підрозділів дисертаційної роботи містить результати, що становлять науковий інтерес, є достатньо обґрунтованими та достовірними.

У вступі відображена актуальність обраної теми; її зв'язок з науковими програмами, планами, мета та завдання дослідження; об'єкт та предмет, методи дослідження; представлена наукова новизна та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – “Теоретико-методичні аспекти комплексного аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств” узагальнені визначення до понять до трактування сутності поняття “фінансовий стан підприємства”, “фінансовий аналіз”, “комплексна оцінка фінансового стану”, представлених у наукових працях вітчизняних й зарубіжних авторів та у чинному законодавстві України (с. 29 – 44).

Досліджено та розроблено систему показників для комплексного аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств (с. 48 – 50). Обґрунтовано зовнішні та внутрішні чинники впливу на ліквідність та платоспроможність сільськогосподарських підприємств (с. 53). Досліджено різні підходи до трактування сутності поняття “фінансова стійкість” (с. 58). Запропоновано систему показників (коефіцієнтів) оцінки фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств (с. 61).

Узагальнені поняття “банкрутство”, “неспроможність” та “неплатоспроможність” (с. 73). Запропоновано класифікацію впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на ймовірність банкрутства сільськогосподарських підприємств (с. 74 – 77). Визначено характерні ознаки банкрутства підприємства (с. 79). Висвітлено порядок визначення фінансового результату від фінансово-господарської діяльності підприємства (с. 87).

У другому розділі – “Комплексний аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств” здійснено оцінку ліквідності, ділової активності, дебіторської й кредиторської заборгованості сільськогосподарських підприємств України та у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області (с. 114 – 135).

Проведено оцінку фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств України та у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області (с. 138 – 157).

Здійснено експрес-аналіз та рейтингову оцінку сільськогосподарських підприємств України й досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області (с. 158 – 170).

Проведено верифікацію зарубіжних та вітчизняних багатофакторних моделей оцінки ймовірності банкрутства у досліджуваних сільськогосподарських підприємствах Полтавської області (с. 175 – 176).

У третьому розділі – “Напрями покращення фінансового стану та запобігання банкрутства сільськогосподарських підприємств” запропонована авторська багатофакторна модель оцінки фінансового стану сільськогосподарських підприємств (с. 185 – 186). Проведено апробацію показників багатофакторної моделі оцінки для 53 підприємств з 5 областей України (Полтавської, Харківської, Сумської, Черкаської та Вінницької), які розташовані в зоні Лісостепу. Ступінь верифікації становить 92 %, що свідчить про повноту оцінки фінансового стану (с. 187 – 196).

Визначено сильні й слабкі сторони, можливості та загрози фінансового стану сільськогосподарських підприємств Полтавської області (с. 197).

Запропоновано авторську методику оцінки ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств України (Модель Л) на основі кореляційно-регресійного аналізу, яка враховує галузеву специфіку і дозволяє класифікувати суб'єкти господарювання досліджуваної галузі залежно від схильності до банкрутства (с. 199 – 200). Ступінь верифікації становить 95 %.

Здійснено апробацію авторської методики оцінки ймовірності настання банкрутства у досліджуваних підприємств Полтавської області та для 53 сільськогосподарських підприємств Полтавської, Харківської, Сумської, Черкаської та Вінницької (с. 201 – 209).

Розроблено автоматизовану систему визначення оптимальної структури капіталу за критерієм максимізації рівня фінансової рентабельності на сільськогосподарських підприємствах Полтавської області у програмному забезпеченні Microsoft Excel (с. 377). У програмному забезпеченні Microsoft Excel для сільськогосподарських підприємств Полтавської області розроблено автоматизовану систему з метою знаходження оптимальної структури капіталу з використанням критерію мінімізації середньозваженої (с. 378).

Запропоновано заходи із запобігання банкрутства за наступними напрямками: проведення моніторингу фінансового стану підприємства; удосконалення маркетингової стратегії підприємства; удосконалення організаційно-економічної структури підприємства; реорганізація діяльності підприємства (с. 212).

Для покращення фінансовий стану в досліджуваних сільськогосподарських підприємств Полтавської області запропоновано наступні резерви: підвищення виробництва продукції за рахунок уникнення порушень структури посівних площ; підвищення виробництва продукції за

рахунок впровадження нових сортів культур; підвищення виробництва продукції за рахунок додаткового внесення добрив; підвищення виробництва продукції за рахунок ліквідації втрат при збиранні врожаю; підвищення виробництва продукції за рахунок збільшення поголів'я тварин; підвищення виробництва продукції за рахунок покращення використання кормів; підвищення виробництва продукції за рахунок покращення рівня годівлі тварин (с. 213 – 232).

Отже, результати наукових досліджень Лесюк Альони Станіславівни, викладених у дисертаційній роботі, є достатньо обґрунтованими, мають наукову та практичну значущість. Висновки за усіма розділами та загальні висновки є чіткими, логічними та взаємоузгодженими. Результати дослідження можуть бути впроваджені у практичну діяльність сільськогосподарських підприємств України.

6. Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Результати наукового пошуку, отримані автором в ході виконання дисертаційного дослідження, подані у закордонних та вітчизняних фахових виданнях, обговорені на науково-практичних зібраннях представників наукової спільноти. Основні наукові результати дисертації опубліковані у 41 науковій праці, серед яких: 2 – у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до складу Європейського союзу, 6 статей – у фахових виданнях затверджених МОН України, 1 – у іноземному виданні; 3 – у колективних монографіях; 27 – у працях апробаційного характеру (у матеріалах наукових конференцій); 2 – в свідоцтвах авторського права на науковий твір.

Загальний обсяг наукових праць за темою дисертації становить 11,58 друк. арк., особисто автору належить 11,47 друк. арк., що дозволяє вважати виконаними положення пунктів 9, 11, 12 “Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії”, затвердженого КМУ від 06.03.2019 р. № 167. Значний обсяг наукових праць дисертанта підтверджує виконання чинних вимог до опублікування основних положень дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Сформульовані автором у дисертації наукові результати, висновки та пропозиції є його особистим внеском.

7. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Проведеним ретельним вивченням дисертаційної роботи, а також опрацюванням наукових публікацій, у яких висвітлені основні результати дисертаційної роботи Лесюк Альони Станіславівни не встановлено порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота містить належні посилання на використані літературні та інформаційні джерела, використані методики досліджень, а також узагальнені ідеї, твердження, розробки, відомості, статистичні дані.

Представлена дисертаційна робота є самостійною і оригінальною працею. Автором дотримано норми законодавства про авторське право і суміжні права.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень.

При загальній позитивній оцінці викладених у дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій, слід відзначити окремі дискусійні положення та зауваження:

1. При визначенні внутрішніх чинників ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств доцільно враховувати внутрішньокорпоративні конфлікти (виведення капіталу одним із співзасновників), доволі розповсюджений в останні роки вплив так званих "рейдерських" захоплень господарських підрозділів підприємства чи окремих ресурсів (земельних ділянок, відчуження сільськогосподарської техніки тощо).

2. Залишилося невирішеним питання загальної оцінки якості управління підприємством за критерієм ефективності руху коштів у процесі здійснення операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Не висвітлено механізм відшкодування найманими керівниками можливих збитків власнику підприємства.

3. Автором у неповній мірі встановлені сучасні недоліки інформаційно-організаційного забезпечення проведення аналізу фінансового стану сільськогосподарських підприємств в Україні, та не наведено можливі інструменти до подолання такої інформаційної недостатності. Дисертації додало би більшої аргументаційної цілісності, якби здобувачем було б надане обґрунтування необхідності врахування моральних ризиків при інформаційній недостатності та асиметрії інформації, в наслідок яких, аграрні формування, що були об'єктом дослідження втрачають щороку біля 8% прибутку.

4. Недостатньо висвітленим у дисертаційній роботі залишилося питання встановлення наявності економічних ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства підприємства при проведенні комплексного аналізу фінансового стану.

5. Вважаємо обґрунтованим більш розширене дослідження негативного впливу політичних чинників на фінансовий стан сільськогосподарських підприємств України, та опрацювання інструментів мінімізації такого впливу.

В цілому дисертаційна робота Лесюк Альони Станіславівни справляє позитивне враження, а зазначені вище окремі недоліки не знижують її наукового рівня та практичного значення. Вищевказане має суто дискусійний характер, належним реагуванням на зазначені зауваження може бути

коментар під час публічного захисту, що не ставить під сумнів вагомість наукових здобутків автора.

9. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам

Проведеним аналізом дисертації Лесюк Альони Станіславівни встановлено, що тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, вирішено поставлені завдання, реалізовано мету дослідження, представлено нові наукові результати, що мають вагоме теоретичне значення та практичну значущість.

Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість, та практичну значущість опрацьованих положень та зроблених висновків, дисертаційна робота Лесюк Альони Станіславівни на тему: “Комплексний аналіз фінансового стану та прогнозування ймовірності банкрутства сільськогосподарських підприємств” відповідає Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 та постановою Кабінету Міністрів України від 21.10.2020 р. № 979, а дисертант заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 “Соціальні та поведінкові науки” зі спеціальності 051 “Економіка”.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів Національного
університету біоресурсів та
природокористування

 Н.М. Давиденко

